

14. SAMORZĄD TERYTORIALNY

15. Samorząd terytorialny. Obowiązki osób pełniących funkcje publiczne. Pojęcie „dobra wspólnego” i służby publicznej.	1) przedstawia strukturę samorządu terytorialnego, 2) charakteryzuje zadania i kompetencje samorządu terytorialnego, 3) przedstawia sposoby podejmowania decyzji przez samorząd gminny powiatowy i wojewódzki. 4) charakteryzuje obowiązki osób pełniących funkcje publiczne, 5) wyjaśnia pojęcie „dobra wspólnego”, 6) wyjaśnia pojęcie „służby publicznej
--	--

Wyjaśnij pojęcia:

Samorząd terytorialny – organizacja mieszkańców jakiegoś obszaru, której państwo powierzyło wykonywanie różnego rodzaju zadań z zakresu administracji publicznej

Gmina – wspólnota obywateli zamieszkujących pewne terytorium. Na terenie gminy mogą funkcjonować jednostki pomocnicze: sołectwa i dzielnice. Zakres ich działalności określają władze gminy.

Powiat – wspólnota samorządowa oraz jednostka podziału terytorialnego obejmująca kilka gmin (powiat ziemski) lub teren miasta, które jest gminą na prawach powiatu (powiat grodzki).

Województwo – jednostka samorządu oraz jednostka podziału terytorialnego kraju. W jego obrębie oprócz organów samorządowych działają również organy administracji państwowej (policja, straż pożarna, wojewodowie itp.)

Decentralizacja władzy – przekazaniu organizacjom nie podporządkowanym rządowi funkcji publicznych pozostających dotąd wyłącznie w kompetencjach władz centralnych.

Zasada pomocniczości – subsydiarności – zgodnie z nią nie należy jednostce większej (w tym przypadku państwu) powierzać zadań, które równie dobrze może wykonać jednostka mniejsza (sami obywatele, gmina, powiat, województwo). Państwo jest jedynie strażnikiem dobra wspólnego, który ma pomagać obywatelom i strukturom samorządowym w ich działaniu.

Zadania własne – są to zadania, które gmina realizuje samodzielnie na własną odpowiedzialność i finansuje ze swojego budżetu.

Zadania zlecone – zadania te przekazuje administracja rządowa na drodze ustawy lub za porozumieniem. Zaliczamy do nich : prowadzenie spraw meldunkowych, wydawanie dowodów osobistych, prowadzenie urzędu stanu cywilnego itp.

Mienie komunalne – mienie miejskie , należące do gminy, którym gmina może samodzielnie rozporządzać

Referendum gminne – jest formą bezpośredniego sprawowania władzy w gminie i może być przeprowadzane w każdej ważnej dla gminy sprawie. Głosowanie ogółu mieszkańców uprawnionych do głosowania, za lub przeciw zgłoszonemu projektowi.

Referendum powiatowe – głosowanie mieszkańców powiatu.

Referendum wojewódzkie – głosowanie mieszkańców województwa.

1. Struktura samorządu terytorialnego

Od 1999 r. w Polsce obowiązuje **trójstopniowy podział państwa** – podstawową jednostką samorządu terytorialnego jest gmina; gminy łączą się w powiaty, a powiaty w województwa.

Przynależność do tych jednostek jest przymusowa.

Jednostki samorządu terytorialnego mają osobowość prawną co oznacza, że mogą posiadać własność. Oprócz tego są samodzielne, a ich samodzielność jest chroniona przez państwo. Jednostki samorządu są niezależne od siebie - zakres działań województwa nie narusza samodzielności samorządu powiatowego czy gminnego. Rząd (premier i wojewodowie) sprawuje nadzór nad samorządem, który polega na kontrolowaniu czy samorządy działają zgodnie z prawem. Dlatego też mogą uchylić uchwałę samorządu (jeżeli jest niezgodna z obowiązującym prawem) lub wprowadzić zarząd komisaryczny.

Stopień samorządu	Organy uchwałodawczo – kontrolne	Organy wykonawcze
GMINA	Rada gminy	Wójt / Burmistrz / Prezydent
POWIAT	Rada powiatu	Zarząd powiatu
WOJEWÓDZTWO	Sejmik wojewódzki	Zarząd województwa

ORGANY UCHWAŁODAWCZO – KONTROLNE

GMINA – RADA GMINY

- **Wybory – rada gminy** jest wybierana w wyborach bezpośrednich, powszechnych, równych i tajnych na kadencję 4 lat
- liczy od 15 do 45 członków w zależności od liczby mieszkańców gminy
  - w gminach do 20 tys. mieszkańców radni są wybierani w okręgach jednomandatowych – wybory mają charakter większościowy – wybiera się 1 – 5 radnych).
  - w gminach powyżej 20 tys. mieszkańców radnych wybiera się w okręgach wielomandatowych – w każdym okręgu wybiera się od 5-8 radnych. Wybory mają charakter proporcjonalny.
- na czele rady gminy stoi przewodniczący, którego radni wybierają spośród siebie
- uprawnienia: uchwalanie budżetu gminy i lokalnych podatków, podejmowanie decyzji w sprawach majątkowych, kontrolowanie wójta, współpraca z innymi gminami
- Rada gminy może być odwołana przed upływem kadencji decyzją referendum jeżeli zgłosi taki wniosek 10% wyborców, w głosowaniu weźmie udział minimum 30% mieszkańców uprawnionych do głosowania, zwyczajną większością głosów.

POWIAT – RADA POWIATU

- Powiaty oprócz jednostki samorządu terytorialnego jest również jednostką podziału terytorialnego. Powiaty są tworzone i znoszone przez Radę Ministrów w drodze rozporządzenia.
- **Wybory do rady powiatu** są bezpośrednio, równe, tajne, powszechne i są również proporcjonalne. W powiatach grodzkich w podziale mandatów biorą udział te listy kandydatów, które przekroczyły 5% próg wyborczy. W każdym okręgu wyborczym wybiera się 3 – 10 radnych.
- radni powiatu są wybierani na kadencję 4 lat. W skład rady wchodzi od 15 do 29 radnych.
- Na czele rady powiatu stoi przewodniczący wybierany spośród jej członków
- miasta na prawach powiatu (tzw. powiaty grodzkie) są wyposażone zarówno w kompetencje gminy jak i powiatu. Powiatem grodzkim może zostać miasto liczące powyżej 100 tys. mieszkańców i miasto mniejsze, które kiedyś było miastem wojewódzkim. W powiecie grodzkim rada powiatu nosi nazwę rady miasta.
- do uprawnień rady powiatu należy : wybieranie i odwoływanie zarządu, uchwalane budżetu i podatków, decydowanie o sprawach majątkowych, uchwalane programów walki z bezrobociem oraz zapewnianie bezpieczeństwa mieszkańcom powiatu

WOJEWÓDZTWO – SEJMIK WOJEWÓDZKI

- **Wybory do sejmiku wojewódzkiego** są powszechne, równe, tajne, bezpośrednio i proporcjonalne. W każdym okręgu wybiera się od 5 – 15 radnych.
- W wyborach wybiera się od radnych (nie mniej niż 30) na 4-letnią kadencję
- Na czele sejmiku stoi przewodniczący wybierany spośród radnych
- Do uprawnień sejmiku należy : uchwalanie budżetu i podatków, powoływanie i odwoływanie zarządu oraz marszałka, decydowanie o sprawach majątkowych

ORGANY WYKONAWCZE SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO I ICH KOMPETENCJE

- Na mocy ustaw z 20.06.2002 r. organem wykonawczym gminy jest **wójt / burmistrz / prezydent miasta**.
- Wójt sprawuje władzę wykonawczą w gminach wiejskich
- Burmistrz sprawuje władzę wykonawczą w gminach miejskich poniżej 100 tys. mieszkańców
- Prezydent sprawuje władzę wykonawczą w gminach miejskich powyżej 100 tys. mieszkańców, lub w miastach, które przed wprowadzeniem ustawy miały Prezydenta lub w miastach, które są powiatem grodzkim
- Są oni **wybierani w wyborach bezpośrednich** i powszechnych
- Sprawuje władzę w oparciu o radę gminy
- Kontrolę nad organem wykonawczym sprawuje rada gminy, która co roku udziela mu absolutorium. Rada może większością 3/5 głosów podjąć uchwałę o przeprowadzeniu referendum w sprawie odwołania organu wykonawczego.
- Uprawnienia wójta / burmistrza / prezydenta:
  - kierowanie bieżącymi sprawami gminy
  - reprezentowanie gminy na zewnątrz
  - wykonywanie uchwał rady gminy
  - przygotowywanie projektów uchwał rady gminy
  - gospodarowanie majątkiem gminy
  - realizacja budżetu gminy

- **Zarząd powiatu** jest wybierany i odwoływany przez radę powiatu
- liczy 3 – 5 osób; na jego czele stoi **starosta**, który kieruje starostwem powiatowym
- do uprawnień zarządu należy:
  - przygotowywanie i realizacja projektów uchwał rady,
  - gospodarowanie mieniem powiatu,
  - wykonywanie budżetu
- do uprawnień starosty należy:
  - kierowanie bieżącymi sprawami powiatu
  - reprezentowanie powiatu na zewnątrz,
  - zwierzchnictwo powiatowych służb i straży,
  - powoływanie i odwoływanie ich kierowników oraz sprawowanie nad nimi kontroli
- **W powiatach grodzkich organem wykonawczym jest prezydent albo burmistrz**

- **Zarząd województwa**
- jest wybierany i odwoływany przez sejmik województwa
- liczy 5 osób,
- na jego czele stoi marszałek województwa, który kieruje urzędem marszałkowskim
- uprawnienia zarządu województwa:
  - wykonywanie uchwał sejmiku
  - realizacja budżetu
  - gospodarowanie mieniem
  - przygotowywanie planów rozwoju województwa
- uprawnienia marszałka województwa:
  - kierowanie bieżącymi sprawami województwa
  - kierowanie pracami zarządu
  - reprezentowanie województwa

2. Zadania własne i zlecone samorządu terytorialnego

Zadania gminy:

- **zadania własne** – zaspokajanie potrzeb mieszkańców gminy, które gmina realizuje samodzielnie na własną odpowiedzialność i finansuje ze swojego budżetu. Należą do nich:
  - utrzymanie dróg, ulic i placów, sieci wodociągowej i kanalizacji

- zaopatrzenie w energię,
  - komunikacja zbiorowa
  - utrzymanie sieci szkół podstawowych i gimnazjów, żłobków, przedszkoli,
  - prowadzenie przychodni i poradni gminnych
  - prowadzenie placówek kulturalnych – biblioteki publicznej, domu kultury, ochrona zabytków
  - pomoc społeczna osobom potrzebującym
  - zapewnienie porządku publicznego – Straż Miejska, ochrona przeciwpożarowa, bezpieczeństwo sanitarne itp.
  - organizowanie robót publicznych
  - przygotowywanie planów zagospodarowania przestrzennego gminy, gospodarowanie terenami, dbanie o ochronę środowiska naturalnego
  - zaopatrywanie mieszkańców w wodę, gaz i prąd
  - usuwanie i oczyszczanie ścieków komunalnych
- **zadania zlecone** – zadania te przekazuje administracja rządowa na drodze ustawy lub za porozumieniem. Zaliczamy do nich : prowadzenie spraw meldunkowych, wydawanie dowodów osobistych, prowadzenie urzędu stanu cywilnego, przeprowadzanie wyborów itp.

Zadania samorządu powiatowego:

- budowa dróg powiatowych i opieka nad nimi
- zapewnienia bezpieczeństwa w powiecie
- ochrona przeciwpożarowa i przeciwpowodziowa
- utrzymanie i budowa bibliotek powiatowych, ośrodków kultury i muzeów
- prowadzenie szkół ponadgimnazjalnych, specjalnych oraz poradni psychologiczno – pedagogicznych
- prowadzenie szpitali rejonowych
- prowadzenie powiatowych urzędów pracy
- wypłacanie zasiłków dla bezrobotnych
- nadzór budowlany na obszarze powiatu
- utrzymywanie wysypisk śmieci
- prowadzenie domów pomocy społecznej i centrów pomocy rodzinie
- wydawanie praw jazdy, rejestracja pojazdów
- ochrona praw konsumenta
- współpraca z organizacjami pozarządowymi

Zadania samorządu wojewódzkiego:

- budowa i utrzymanie dróg wojewódzkich
- utrzymanie bibliotek wojewódzkich oraz teatrów i muzeów o znaczeniu regionalnym
- prowadzenie wyższych szkół zawodowych i ośrodków doskonalenia nauczycieli
- prowadzenie szpitali specjalistycznych, promocja ochrony zdrowia
- prowadzenie wojewódzkich urzędów pracy
- tworzenie planów zagospodarowywania przestrzennego w województwie
- usuwanie niebezpiecznych odpadów
- pomoc społeczna w skali regionu
- promocja województwa
- modernizacja terenów wiejskich
- przygotowywanie strategii rozwoju regionu

3. Sposoby podejmowania decyzji przez samorząd gminny powiatowy i wojewódzki

Mieszkańcy gminy, powiatu i województwa mogą podejmować decyzje za pośrednictwem organów samorządu konkretnego szczebla lub za pośrednictwem referendum (gminnego, powiatowego, wojewódzkiego)

- rady gminy, powiatu, województwa obradują na sesjach. Decyzje zapadają tam w formie **uchwały większością głosów, w głosowaniu jawnym**. Na sali powinna przebywać minimum

połowa radnych. Jeżeli podczas głosowania w sejmiku wojewódzkim liczba głosów na „tak” i na „nie” jest równa, rozstrzyga głos przewodniczącego samorządu wojewódzkiego.

- **referendum lokalne** – głosowanie mieszkańców gminy / powiatu / województwa w każdej ważnej dla nich sprawie. Jest to forma demokracji bezpośredniej. Aby decyzja podjęta przez referendum była ważna musi wziąć w nim udział 30% mieszkańców uprawnionych do głosowania. Decyzję o przeprowadzeniu referendum podejmują radni lub 10% mieszkańców gminy / powiatu / województwa.

4. Obowiązki osób pełniących funkcje publiczne

Służbę publiczną pełnią wszyscy, którzy realizują zadania państwa lub umożliwiają wypełnianie konstytucyjnych praw obywatelskich. Pełnią ją przedstawiciele służby cywilnej (urzędnicy), dziennikarze, których zadaniem jest dostarczanie rzetelnych informacji, wyższe uczelnie, które kształcą wysoko wykwalifikowaną kadrę, czy nauczyciele, lekarze, sędziowie itp.

Obowiązki osób pełniących funkcje publiczne:

- przestrzeganie Konstytucji i innych przepisów prawa
- ochrona interesów państwa oraz praw człowieka i obywatela
- rzetelne i bezstronne, sprawne i terminowe wykonywanie powierzonych zadań
- dochowywanie tajemnicy ustawowo chronionej
- rozwijanie wiedzy zawodowej
- godne zachowywanie się w służbie publicznej i poza nią

5. Dobro wspólne i dobro publiczne

Służba publiczna to usługi świadczone w interesie publicznym.

Istotą służby publicznej jest **dobro wspólne** - jedna z najważniejszych zasad społecznej nauki Kościoła katolickiego. Polega ono głównie na:

- poszanowaniu praw i obowiązków osoby ludzkiej
- tworzeniu przez ludzi różnego rodzaju dóbr wspólnych (np. prawa człowieka, dobrobyt materialny, harmonijny rozwój człowieka, dobrobyt materialny, harmonijny rozwój człowieka, powszechny ład moralny, suwerenne i bezpieczne państwo), które mają zapewnić człowiekowi osiągnięcie pełni człowieczeństwa.

„Dobra publiczne to dobra, które mogą być konsumowane jednocześnie przez wielu konsumentów, bez uszczerbku dla żadnego z nich. Przykładem dóbr publicznych mogą być np.: obrona narodowa, twórczość naukowa, program komputerowy.

Specyficznym rodzajem dobra publicznego są dobra społeczne. Są to dobra publiczne, które mogłyby być dobrami prywatnymi, ale z różnych powodów (zwykle na skutek prowadzonej przez władze publiczne polityki społecznej) są dostępne dla każdego obywatela i finansowane z funduszy publicznych (np.: w Polsce oświata, opieka zdrowotna).

Pojęciem przeciwnym do dóbr publicznych są dobra prywatne. Dobrem prywatnym jest np. chleb, samochód, są to dobra, których konsumpcja dostępna jest tylko dla osób posiadających własne środki finansowe na ich zakup” .(www.wikipedia.pl)

6. Wykaz możliwości wpływania obywateli na decyzje podejmowane przez władze samorządowe

Podstawą samorządu terytorialnego jest przekazywanie lokalnym społecznościom prawa do decydowania o szerokim zakresie spraw publicznych, które samorząd potrafi załatwić efektywniej niż instytucje działające na wyższych szczeblach. Władza znajduje się blisko obywateli, co umożliwia wywieranie na nią bardzo bezpośredniego wpływu:

- obywatele wyłaniają władze lokalne w wyborach powszechnych
- mają bezpośredni wpływ na wybór wójta, burmistrza czy prezydenta

- obywatele mogą wyrażać swoją wolę poprzez referendum (gminne, powiatowe czy wojewódzkie)
- obywatele mają prawo do informacji o decyzjach i planowanych działaniach władz samorządowych
- obywatele mają prawo kontrolować organy samorządu – mogą złożyć skargę na działalność urzędnika lub organu gminy czy przeprowadzić referendum w sprawie odwołania rady gminy, mogą również uczestniczyć w sesji rady gminy
- mieszkańcy mają bezpośredni kontakt z radnymi – mogą składać wnioski i petycje
- obywatele mogą zaskarżyć do naczelnego Sądu Administracyjnego uchwały i decyzje organów gminy
- obywatele mogą napisać list do radnego lub **list otwarty** drukowany np. w prasie
- obywatele mogą złożyć **petycję** czyli zbiorową prośbę na ręce radnego. Do petycji winni dołączyć ważne dla sprawy dokumenty
- **pikieta** – ustawienie w pobliżu urzędu transparentów z hasłami
- **wiecz** – obywatele mogą zorganizować wiec, w trakcie którego przedyskutowują problem lub wyrażają wobec niego swoje stanowisko. Na przeprowadzenie wiecu konieczna jest zgoda władz dotycząca jego czasu i miejsca
- **demonstracja** – forma zbiorowego protestu. Potrzebna jest zgoda władz, a także powiadomienie policji.

7. Scharakteryzuj wzajemne relacje rządu i władz samorządowych

Administracja rządowa przekazała samorządom część swoich kompetencji. Przekazała również część funduszy na realizowanie przez samorzady tzw. zadań zleconych.

Organy administracji rządowej pełnią tzw. nadzór nad jednostkami samorządu terytorialnego. Organami nadzoru nad samorządami są: Prezes Rady Ministrów, wojewodowie i regionalne izby obrachunkowe. Aby umożliwić sprawowanie nadzoru nałożono na organy gminy obowiązek przesyłania przyjętych przez nie uchwał wojewodzie w ciągu 7 dni od ich podjęcia. Nadzór ten jest wykonywany po podjęciu przez samorząd określonych działań lub przyjęciu określonych aktów prawnych – może dojść do interwencji jeżeli samorząd podjął uchwały niezgodne z prawem.

- **wojewoda może unieważnić uchwały podjęte przez gminę** (powiat) jeżeli są one niezgodne z prawem. Jeżeli gmina nie zgadza się z decyzją wojewody może ją zaskarżyć do sądu administracyjnego.
- Jeżeli rada (gminy, powiatu, województwa) w sposób powtarzający się narusza konstytucję i ustawy, to **premier może wnioskować do Sejmu o jej rozwiązanie**. Sejm może podjąć uchwałę o rozwiązaniu rady. Wówczas premier wyznacza komisarza pełniącego funkcje organów gminy do przedterminowych wyborów.
- W przypadku nieudolności w wykonywaniu zadań publicznych przez organy gminy **premier może zawiesić działanie rady** (gminy, powiatu, województwa), funkcje organów gminy przejmuje wskazany przez premiera komisarz. Zanim do tego dojdzie radzie muszą zostać przedstawione konkretne zarzuty.